

Framhald av síðu 10

tí tað fekk ongar avleiðingar fyri tey.

45.000 í kvinnulegu

Av høvuðsstøðini hjá Gestapo í Odense varð Astrid flutt til loyniliga fongslíð hjá Gestapo í Flensburg. Har var hon einar 10 dagar, og so gekk leiðin til kvinnufangaleguna Ravensbrück norðan fyri Berlin.

— Hetta var í desember 1943, og tá vóru vit umleið 25.000 kvinnur, men summarið eftir vóru vit 45.000. Við ymskum politiskum og religiøsum uppfatanum. Tað vóru eisini vanligir revsifangar. Eg sat eina tíð við síðuna av einari, sum hevði sviskað við kekkum, og yvirav sat ein, sum hevði dripið mannin. Tað hugsaði eingin um, tí í leguni snúði alt seg bara um at vera ímóti nazistunum.

Kvinnurnar vóru úr 23 ymskum londum. Høgar og lágar. Øll handverk vóru umboðað.

— Har vóru eisini kendar dansarinnar úr Paris, ein operasangarinna úr Warszawa, fleiri visindafólk, horur av gøtunum í Warszawa, sum ongantíð høvdu havt nakað heim, prinsessan úr Orleans og ein greivinnar úr Rom, sum seldi mær einar sokkar fyri danskan mat. Men tær vóru allar menniskju lika sum eg, sigur Astrid.

Dugdu at snúgva sær

Astrid tosar ikki so nógv um alt tað ringa, sum tær upplivdu í fangaleguni. Meira um hvussu tær hóast alt kundu gera mótstøðu.

Í hvarjum blokki hevði SS eina álitisvinnu, sum m.a. hevði til arbeiði at ansa eftir, hvat fangarnir gjørdur. Fangarnir vóru um hesar nýsnarar. Men vandi var altíð fyri, at onkur av hinum eisini kundi ganga ímillum.

— Tær nærsku mæltu okkum til í fyrsta umfari at halda okkum til tær norsku og tær russisku. Tær kundu vit líta á. Hinum máttu vit bíða við, til vit vóru, at vit kundu líta á tær. Álitisvinnurnar vóru tó tær flestu.

Arbeiðið var at gera kondensatorar. Men eisini annað, tí nazistarnir høvdu ikki fólk til alt. Summar arbeiddi í baðnum og kundu fylgja við, hvør kom, og hvør fór. Tær arbeiddi á skrivstovu, og ein var, sum teknaði kort. Tær, sum gingu á odda at gera mótstøðu, royndu at skipa so fyrri, at onkur teirra var í hvarjum staði, og á tann hátt fylgdu tær væl við. Hon, sum dugdi at tekna

kort, broytti strikurnar so hvørt sum loynilig tíðindi komu inn um, hvussu gekst í bardøgnum.

— Eg haldi, at vit vóru nógv meira enn tey heima, sigur Astrid.

Gott samanhold

Samanhaldið var einastandandi gott, og tað helt teimum uppi í neyðini. Tað vóru eisini jødar við, men fleiri av teimum donsku vóru politiskir fangar. Tað vildi seg, at tær høvdu arbeitt í fakfeløgum og/ella í mótstøðurørsluni. Onkrar vóru eisini tiknar, tí menn teirra vóru eftirlýstir.

Tær donsku búðu í blokki saman við teimum norsku, og tær funnu væl saman.

Astrid minnst aftur á onnur jólini í týningarleguni. Tær donsku fingu av og á pakkar frá Reyða Krossi. Og hesi jólini avgjördu tær at halda jól saman við øðrum, sum einki fingu heimanífrá. Matin býttu tær sundur millum kvinnurnar í smáar bitar.

Sum frá leið, kom russiski herurin nærri og nærri fyrri at fria tær í leguni. Tær høvdu kanónirnar, og alt skalv. Nazistarnir vóru greiðir yvir, at teir ikki megnaðu at standa ímóti, og so vórðu tær, sum orkaðu, sendar út á vegirnar at ganga. Tær, sum ikki gingu nóg skjótt, vórðu skotnar. Astrid skuldi verið send út at gingið, men við ymsum snildum var hon sjúkrameldað, og var tí heppin at sleppa heim, tá bussarnir hjá Reyða Krossi komu eftir teimum 8. apríl 1945.

Til Svøríkis

Kriggið var ikki av í Danmark enn, og tær vórðu tí koyrdar yvir til Svøríkis. Saman við øðrum fangum. Til 16. mai búðu tær á einum harragarði í smáum húsum.

— Men vit máttu ikki fara út um garðarnar, tí sviar vóru bangnir fyri lús og tyfus. Tað dugdu vit ikki at skilja. Millum okkara var ein, sum hevði tyfus. Men í týningarleguni doyðu 35 um dagin, og tær lógu millum allar hinir, til onkur kom eftir líkunum, sigur Astrid.

Ikki var lætt at venda aftur til tað vanliga lívið. Tá fyrstu tíðina orkaðu tær illa at vera saman við øðrum fólk. Menn og kvinnur, sum høvdu sitið í legu, royndu at halda saman. Og vóru eisini altíð saman. Tá tær høvdu føðingardag, vildu tey eisini vera fyrri seg. Familjan mátti koma ein annan dag.

So nógv eru tey ikki saman longur, tey óarbeiðsføru frá krígunum. Men hvønn mikudag fyrrapart koma tey í Odense saman at práta.

Rein klæð fingu vit bara 2. hvønn mánað. Tá eingin sá, sníktu vit okkum at vaska klæði, í koldum vatni og turkaðu yvir ovinum

orð: randi myndir: kalmar

Sálarlig brek

Tey sálarligu brekini vóru seg upp á mangar mátar. Og tær høvdu onnur fólk ilt við at skilja. Tolið minkaði, og regluliga komu sálarlig bakkast. Hetta høvdu læknar og sálarfrøðingar fyrireikað tey upp á, meðan tey vóru í Svøríki. Fyrr ella seinni komu tey hjá øllum. Og tær vóru aftur og aftur. Astrid greiðir frá, at inn í millum hevur hon torført við at taka seg saman til nakað, men tá nakrir dagar eru farnir, gongur yvir. Tað hevur hon vant seg við. Av og á hevur hon eisini marruna. Droymir, at hon gongur fram við eini djúpari gjógv eftir

smalari gøtu. Nakrar ferðir um árið droymir hon, at Gestapo er eftir henni.

Ein danskur lækni, sum sjálvur sat í týningarlegu, hevur skrivað doktoraritgerð um tey árin, sum fangarnir fingu sum avleiðing av legutilveruni. Hann kannaði fangar úr fleiri londum. Astrid var ein teirra.

Fór á listaskúla

Ikki bar Astrid til at venda aftur til sitt gamla arbeiði á telefonstøðini. Orkað tað hevði hon neyvnan, og harafturat hevði hon havt so nógvur sjúkradagar, aðrenn hon varð tikin av Gestapo. Tað

kom av, at hon helt ikki til bæði at arbeiða, fáast við fakfelagsarbeiði, røkja hús og heim, børn, og so mótstøðuarbeiði.

Beinanvegin sum hon kom heim, bleiv hon skild frá manninum. Og mátti so klára seg sum frægast. Arbeiddi eina tíð á skrivstovu, og sonurin, sum var í útbúgving, fór at arbeiða í einum pylsvogni. Men smáligt var.

Væl kom tað við, tá hon nakað seinni fekk eitt hampiligt endurgjald fyri álitisstarv sitt í mótstøðurørsluni.

Tá fór hon á forskúlan á listaskúlanum og lærði har í trý ár. Lærari hennara beyð sær til at

hjálp henni inn á listaskúlan ella listahandverkarskúlan, men av øðrum orsökum bleiv tað ikki til nakað.

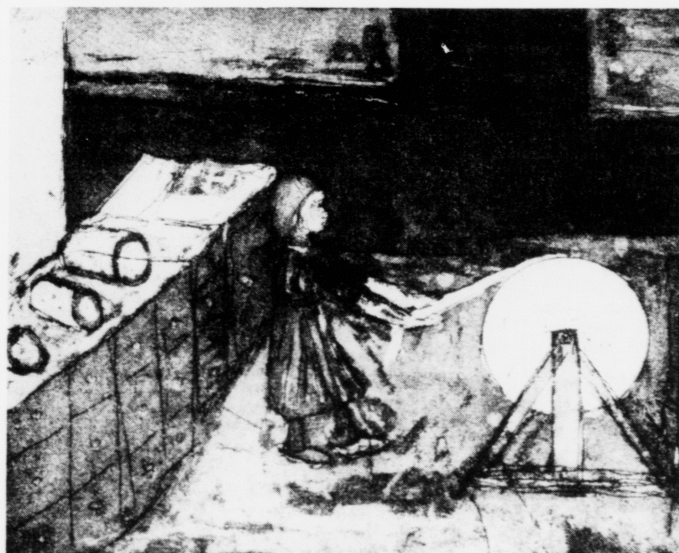
Tað var uppihaldið í týningarleguni, sum gjørdi, at Astrid bleiv listafólk. Fyrstu tekningar sínar gjørdi hon á smáar lepar, ið aðrir fangar útvegaðu henni. Tekningarnar smuglaði hon síðan út.

Hesi 40 árin hevur Astrid teknað og máláð nógv. Fleiri veggir á stovnum hevur hon prýtt. Tekningar og málningar hennara eru at finna víða hvar. Nógv hevur hon eisini latið til friðararbeiði, fakfeløg og onnur tilik endamála.

Heldur fyri lestrar

Astrid er eisini blivin kend av øðrum orsökum. Nakað hevur hon yrkt, og heilt ofta er hon úti og heldur fyri lestar. Viðhvørt sjálv og viðhvørt saman við øðrum fyrrverandi fangum. Tey eru í fakfeløgum og á skúlum. Hvussu ofta hon hevur verið í sjónvarpi, útvarpi og í bløðum hevur Astrid ikki tal á. Eitt skifti ferðaðist hon eisini runt og gjørdi samrøður við tær mongu kvinnurnar, sum sótu saman við henni í Ravensbrück.

Astrid hevur upplivað mangt annað í sínum langa lívi. — Skuldi eg sagt frá øllum, hevði tað tikið átta dagar, sigur hon.

Hesar tekningarnar teknaði Astrid á pappír, sum aðrir fangar funnu til hennara. Ein jødisk kvinna fann eisini smáar farviblyntar, og soleiðis fekk Astrid sett lit á tekningarnar. Seinni eru tekningarnar raderaðar og givnar út á korti